

Ks. Grzegorz Rafiński

ŹRÓDŁO, TREŚĆ I ADRESACI OBJAWIENIA (MT 11,25-30)

Wstęp

Tekst zawarty w Mt 11,25-30 zajmuje bardzo ważne miejsce w dziedzictwie chrześcijaństwa. Zawiera on treści rdzennie chrześcijańskie, których pogłos brzmi w innych niż Mateuszowa tradycjach, żeby wspomnieć o tradycji Pawłowej (por. 1 Kor 1-2)¹ czy tradycji Janowej². Perykopa Mateuszowa zawiera „szczyt samoobjawienia Jezusa zawarty w tradycji synoptycznej”³. Wśród egzegetów nie brak opinii, że perykopa Mateuszowa jest najważniejszym tekstem w Ewangeliach synoptycznych⁴. Tekst Mateusza jest szeroko dyskutowany przez biblistów. Dzięki zawartej w nim głębi myśli teologicznej i trudnościom interpretacyjnym nie przestaje prowokować do ciągle nowych badań.

Powyższe racje skłaniają nas do analizy perykopy Mt 11,25-30, której celem będzie określenie globalnego orędzia tekstu. Dla osiągnięcia tego celu konieczne będą cztery kroki metodyczne. Punktem wyjścia będzie przekład tekstu Mt 11,25-30 połączony z krytyką tekstu. Następnie zanalizujemy tekst w aspekcie syntag-

1. Por. B. Fj ä r s t e d t, *Synoptic Tradition in 1 Corinthians. Themes and Clusters of Theme Words in 1 Corinthians 1-4 and 9*, Uppsala 1974.

2. Istnieje bliskość tematyczna i werbalna Mt 11,25-27 (szcz. wiersza 27) z niektórymi tekstami zawartymi w czwartej Ewangelii. Synopsa K. Alanda wskazuje na następujące paralele: J 3,35; 17,2; 13,3; 7,29; 10,14-15; 17,25. Na podstawie tych paralelizmów uczeni dyskutują problem relacji między tradycją janową i tradycją wyrażoną w Ewangelii Mateusza; por. D. W. S m i t h, *Wisdom Christology in the Synoptic Gospels* (Pars dissertationis ad Lauream in Facultate S. Theologiae apud Pontificiam Universitatem S. Thomae de Urbe), Rome 1970, s. 15-43.

3. „...l'autorivelazione di Ges — pi — alta contenuta nella tradizione sinottica”;

A. P o p p i, *Sinossi dei quattro Vangeli*, t. II: *Introduzioni e commento*, Padova 1988, s. 76.

4. „Whether or not one agrees with A.M.Hunter that in Matt. 11:25-30 one finds 'perhaps the most important verses in the Synoptic Gospels' certainly the passage does raise a host of vital and interesting issues”; D. C. A l l i s o n, *Two Notes on a Key Text: Matthew 11:25-30*, JTS 39 (1988) s. 477.

matycznym. Kolejno dokonamy analizy semantycznej perykopy Mateuszowej. Ostatnim etapem analizy będzie ukazanie warstwy pragmatycznej tekstu⁵.

1. Tekst Mt 11,25-30

Z punktu widzenia krytyki tekstu nie znajdujemy w Mt 11,25-30 większych trudności. Świadczy o tym choćby popularne wydanie krytyczne UBS tekstu NT⁶, które nie zawiera żadnej wskazówki dotyczącej krytyki tekstu perykopy. Istniejące warianty nie zmieniają istotnie sensu tekstu, względnie opierają się na słabych jego świadkach, albo są łatwo zrozumiałe jako wpływ paralel synoptycznych. Proponujemy w niniejszym artykule następujący przekład tekstu. W przekładzie zaznaczamy nieliczne miejsca dyskusyjne, które kolejno omówimy⁷:

- 25 W tym czasie Jezus powiedział:
Wysławiam cię, Ojcze, Panie nieba i ziemi,
że zakryłeś^a te rzeczy przed mądrymi i uczonymi [w Prawie]^h,
i objawiłeś je *maluczkim^c*.
- 26 *Tak, Ojcze,*
gdyż takie było twoje upodobanie^d.
- 27 Wszystko zostało mi przekazane przez Ojca *mojego^e,*
i nikt nie *zna* Syna, tylko Ojciec,
ani Ojca nikt nie *zna^f*, tylko Syn
i ten, komu Syn chce objawić.
- 28 Przyjdźcie *do mnie^e* wszyscy utrudzeni i *obciążeni^h,*
a ja *dam wam odpocznienieⁱ.*
- 29 Weźcie jarzmo moje ode mnie
i uczcie się *ode Mnieⁱ,*
że cichy jestem i pokornego serca,
a znajdziecie *odpocznienie^k* dla dusz waszych.
- 30 Albowiem jarzmo moje jest słodkie,
i *ciężar^l* mój lekki.

W przytoczonym przez nas przekładzie tekstu Mt 11,25-30 można wskazać następujące miejsca dyskusyjne:

a) *Zakryłeś (ekrupsas)*: zamiast *ekrupsas*, wersja *apekrupsas* (która uwypukla mocniej oddzielenie zakrytej rzeczywistości) jest potwierdzona przez C L W q ^{f.13} 892.1006.1342.1506...; Or. Lekcja *apekrupsas* wydaje się być konsekwencją

5. Na temat metodologii zob. W. E g g e r, *Metodologia del Nuovo Testamento. Introduzione allo studio scientifico del Nuovo Testamento*, Bologna 1989, s. 75-167.

6. *The Greek New Testament*, edited by K. Aland, M. Black, C. M. Martini, B. M. Metzger and A. Wikgren, in cooperation with the Institute for New Testament Textual Research, Stuttgart ²1968.

7. Miejsca dyskutowane w dalszej części niniejszego punktu zaznaczamy w tekście przekładu *kursywą* i nadpisanymi małymi literami alfabetu: od *a* do *l*.

wplywu tekstu paralelnego Łk 10,21. Preferujemy wariant *ekrupsas*, będący *lectio difficilior*.

b) (**Przed**) *mądrymi i uczonymi [w Prawie]* (*apo sofōn kai sunetōn*): wedle *f'* w miejsce *kai sunetōn* należy czytać: *kai dunatōn* (co oznacza „mocnych, potężnych”). Trzeba jednak zaakceptować wersję: *kai sunetōn*, potwierdzoną przez ważniejszych (i liczniejszych) świadków tekstu. Participia *sofoi* i *sunetoi* oddawane są następująco we współczesnych przekładach: „from the wise and understanding” (*Revised Standard Version*); „from the wise and learned” (*Today's English Version*); „aux sages et aux gens instruits” (*Bonnes Nouvelles Aujourd'hui*); wersją najbardziej neutralną proponuje *Einheitsübersetzung*: „den Weisen und Klugen”, podobnie BT: „przed mądrymi i roztroprnymi”. Wersją najbardziej interpretującą tekst jest: „przed mądrymi i uczonymi (w Prawie)” (*Biblia Poznańska*), którą i my przyjmujemy w niniejszym opracowaniu.

c) **Maluczki**: *nēpiois*. Por. przekłady współczesne: „to babes” (*Revised Standard Version*); „den Unmündigen” (*Einheitsübersetzung*); „aux petits” (*Bonnes Nouvelles Aujourd'hui*); „to the unlearned” (*Today's English Version*); „ludziom prostym” (*Biblia Poznańska*). Piękne polskie słowo „maluczcy” nie wskazuje na aspekt braku wykształcenia, ale na „prostotę”, brak znaczenia. Dobrze dlatego koresponduje z greckim terminem *nēpios*, w którym dźwięczy pojęcie „dziecka”.

d) **Tak, Ojcze, gdyż takie było twoje upodobanie** (*nai, ho patēr, hoti houtōs eudokia egeneto emprosthen sou*). Ireneusz cytuje w. 26 w postaci: *oua, ho patēr, hoti emprosthen sou eudokia moi egeneto*. Brak jednak innych świadków tej wersji.

e) (**Ojcd**) *mój* (*mou*): w wyrażeniu *hupo tou patros mou* brak zaimka *mou* w *ś** *pc* sa^{ms} bo; Ju. Lekcja zawierająca *mou* posiada jednak poważniejszych świadków.

f) **Zna** (*epiginōskei*): w niektórych wersjach spotykamy zamiast czasu teraźniejszego „zna”, czas aoryst „(po)znał”. Zamiast pierwszego z dwóch wystąpień czasownika *epiginōskei* znajdujemy aoryst *egnō* w Ju^{tr} Ir^{tr} Cl^{tr} Or. Oba czasowniki *epiginōskei* występujące w w. 27 są zmienione na aoryst *egnō* w Ju^{tr}. Wersja *epiginōskei* posiada lepszych świadków i trzeba ją uznać za autentyczną.

Ju zna lekcję: *ton patera ei mē ho huios oude ton huion ei mē ho patēr* („[nikt nie zna] Ojca, tylko Syn, ani Syna, tylko Ojciec”) w której zmieniona jest sekwencja: Syn - Ojciec - Ojciec - Syn (potwierdzona przez innych, poważnych świadków), na sekwencję: Ojciec - Syn - Syn - Ojciec.

Jedynie dwaj świadkowie, 1279 oraz sy^c, pomijają *tis*.

g) **Do mnie** (*pros me*): słowa te pomijają następujący świadkowie: 205.209.1506 ff²; Or^{tr} Epiph^{tr}. Lekcję tę należy odrzucić ze względu na wagę świadectw przekazujących dłuższą wersję tekstu.

h,l) **D*** dodaje *este* („[którzy] jesteście”) po słowach *pantes hoi kopiōntes kai pefortismenoi*. Wersja ta zawiera dodatek wprowadzony dla ulepszenia stylu i - jako *lectio facilior* - nie można jej uznać za autentyczną.

Obciążeni (*pefortismenoi*): por. wiersz 30: „ciężar”, *fortion*. Wybraliśmy w przekładzie polski rzeczownik „ciężar”, gdyż ma on ten sam temat, co czasownik „obciążać”, przez co oddaliśmy związek greckich słów *pefortismenoi* i *fortion*, mających też jednakowy temat.

i,k) **Dam (wam) odpocznienie** (*anapausō*): por. wiersz 29: *anapausis*. Dla podkreślenia związku brzmienia obu słów, który słycać w wersji greckiej, dajemy przekład polski, w którym zarówno w czasowniku, jak i w rzeczowniku występuje jeden temat. Stąd: „dać odpocznienie” (w. 28) i „odpocznienie” (w. 29).

j) W wierszu 29 jedynie w wersji ś* brak jest słów *ap'emou* (*ode mnie*) po czasowniku *mathete* (uczcie się”).

Przegląd istniejących wariantów tekstu Mt 11,25-30 wskazuje, że był on przekazywany z wielkim pietyzmem, w niemal jednobrzmiącej wersji. Jeśli dodamy do tego spostrzeżenie, udokumentujemy je w dalszej części artykułu, że fragment tekstu Mateusza mający paralele u Łukasza jest niemal identyczny z tekstem Łukasza, to możemy wyprowadzić wniosek, iż tekst wypowiedziany przez Jezusa był przekazywany przez pierwszych chrześcijan z wielką starannością dowodzącą, że był postrzegany jako niezwykle ważny element spuścizny chrześcijańskiej.

2. Aspekt syntagmatyczny Mt 11,25-30

W pierwszym etapie analizy Mt 11,25-30 zajmiemy się aspektem syntagmatycznym tekstu, czyli określimy granice interesującej nas perykopy i jej łączność z kontekstem, zajmiemy się krytyką tekstu, wskażemy strukturę perykopy oraz dokonamy porównania synoptycznego⁸.

2.1. Problem granic perykopy

Wiersz 25 rozpoczyna się od wyrażenia wprowadzającego: „W tym czasie Jezus powiedział” (*En ekeinō tō kairō apokritheis ho Iêsous eipen*). Zdanie wprowadzające, gdzie określono sytuację, w której Jezus przemawia, jest znakiem charakterystycznym dla początku nowej perykopy w innych miejscach Ewangelii Mateusza, por. Mt 11,20; 11,25; 12,1-3a; 12,9-11a; 12,38-39a. Tak więc ewidentnie Mt 11,25 jest początkiem nowej perykopy. Do powyższego kryterium literackiego dochodzi argument w postaci możliwości dostrzeżenia zmiany tematyki i stylu tekstu poprzedzającego i następującego po Mt 12,25-30. Tematem tekstu poprzedzającego (11,20-24) były wymówki czynione przez Jezusa miastom, których mieszkańcy - słuchając Jezusa - nie nawrócili się. Począwszy od Mt 12,1 Jezus objawia się jako Pan szabatu (12,1-8). Zmianie ulega również styl kolejnych partii tekstu. Po serii „przekleństw” skierowanych przez Jezusa przeciw Korozain, Betsaidzie i Kafarnaum (11,20-24), tekst zawarty w Mt 11,25-27 ma formę hymnu pochwalnego lub *Jubelrufu*⁹, po czym następuje zaproszenie adresowane przez Jezusa do wszystkich utrudzonych i obciążonych (11,28-30). Natomiast od Mt 12,1 wyraźnie rozpoczyna się nowa perykopa, na co wskazuje informacja o czasie („w dzień szabatu”). W kolejnych tekstach zauważamy także zmianę kręgu słuchaczy - Mt 11,7 wskazuje, że Jezus mówił do tłumu, w Mt 12,1 pojawiają się faryzeusze.

8. Por. W. Egger, *dz. cyt.*, s. 43-57.

9. Por. L. Sabourin, *The Gospel according to St Matthew*, Bombay 1983, t. II, s. 556-557.

Należy podnieść problem jedności Mt 11,25-27 i Mt 11,28-30. Czy fragmenty te stanowią odrębne perykopy, czy też funkcjonują jako części jednej perykopy? Podstawę do takiej wątpliwości daje spostrzeżenie, że Mt 11,25-27 posiada paralelę w Ewangelii Łukasza¹⁰, podczas gdy Mt 11,28-30 jest tekstem własnym Ewangelii Mateusza. Nic nie stoi jednak na przeszkodzie, aby traktować cały tekst Mt 11,25-30 jako jedną jednostkę tekstu. Wtedy logika wewnętrzna perykopy ma następującą postać: ponieważ Jezus jest jedynym objawicielem Boga (o czym mówią wiersze 25-27), dlatego może objawić tajemnicę życia i pokoju wszystkim tym, którzy zwracają się do Niego (o czym jest mowa w wierszach 28-30)¹¹. Takie odczytanie logiki perykopy Mt 11,25-30 zweryfikujemy w dalszej części artykułu.

2.2. Miejsce perykopy w sekcji Mt 11,1-12,50

2.2.1. Kontekst dalszy

Mt 11,25 stanowi część szerszej jednostki, w której Jezus naucza ludzi. Wiersz pierwszy jedenastego rozdziału Ewangelii Mateusza (*Kai egeneto hote etelesen ho Iêsous diatassôn dōdeka mathētais autou, metebē tou didaskein kai kêrussein en tais polesin autōn*) ma charakter łącznika między większymi jednostkami tekstu; podobne zdanie łączące powraca pod koniec każdej z pięciu mów Jezusa, które są szkieletem strukturalnym pierwszej Ewangelii¹², tzn. w Mt 7,28; 11,1; 13,53; 19,1; 26,1.

Tekst Mt 11,1-13,52 składa się z dwóch części. W rozdziale trzynastym znajdują się przypowieści o królestwie Bożym. Drugą część stanowi Mt 11,2-12,50, sekcja, w skład której wchodzi interesująca nas perykopa Mt 11,25-30.

Zasadniczy problem sekcji 11,2-12,50 określa pytanie sformułowane w Mt 11,3: „Czy Ty jesteś Tym, który ma przyjść, czy też innego mamy oczekiwać?”. Chodzi o problem charakterystyki postaci Jezusa - Mesjasza. Jezus optuje za wizją Mesjasza ubogiego i pokornego, przez co powoduje wrogą reakcję ze strony swych rodaków. Jest odrzucony „przez to pokolenie”. Odpowiedź Jezusa jest bardzo surowa. Jezus przeklina „to pokolenie”. Słuchacze dzielą się na dwie grupy: jedni są przeciw, inni za Jezusem. W dyspucie na temat odpoczynku szabatowego zauważamy rozdzźwięk z judaizmem¹³. Mt 13 zawiera przypowieści, które wyjaśniają tajemnicę królestwa Bożego.

Perykopa Mt 11,25-30 może być zrozumiana w pełni, jeśli dostrzeże się jej związek z logiką Mt 11,1-12,50: Jezus dziękuje Bogu za tych, którzy uznali Jego moc i Jego objawienie (11,25-26), określa sposób przekazu objawienia (11,27) o-

10. Porównaniem synoptycznym zajmiemy się w dalszej części artykułu.

11. Por. L. Sabourin, dz. cyt., s. 556-557.

12. Por. B. T. Viviano, *The Gospel according to Matthew*, w: *The New Jerome Biblical Commentary*, pr. zb. pod red. R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy, London ²1990, s. 632-634. Autor wskazuje różne możliwości podziału Ewangelii Mateusza. Część Ewangelii między 11,2 i 12,50 określa on tytułem: „Odrzucenie przez to pokolenie”.

13. Por. O. da Spinetti, *Matteo. Il vangelo della chiesa*, Assisi ⁴1983, s. 327-328.

raz zaprasza wszystkich „utrudzonych i obciążonych” do wzięcia Jego ciężaru (11,28-30).

2.2.2. Kontekst bliższy

Perykopa Mt 11,25-30 jest dobrze osadzona w kontekście. Zawiera następujące tematy wspólne z perykopą poprzedzającą (Mt 11,20-24), choć rozwinięte w sposób specyficzny, stosownie do treści perykop:

a) Problem odrzucenia i niewierności wobec Jezusa. W Mt 11,20-24 chodzi o miasta Korozain, Betsaidę i Kafarnaum. W 11,25 przeciwstawiają się Jezusowi „mądrzy i roztropni”.

b) Temat objawienia. W Mt 11,20 jest powiedziane, że Jezus dokonał wielu cudów (*dunameis*), ale miasta Korozain, Betsaida i Kafarnaum nie nawróciły się. Można porównać z tym 11,25, gdzie zachodzi przeciwstawienie: „zakryłeś te rzeczy” / „objawiłeś je”, a także 11,27, gdzie podjęty jest temat objawienia: „Nikt też nie zna Syna, tylko Ojciec, ani Ojca nikt nie zna, tylko Syn, i ten, komu Syn zechce objawić”.

Konfrontacja z miastami pogańskimi wskazuje na intencję polemiczno-apologetyczną tekstu Mt 11,20-24¹⁴. Choć w tekście Mt 11,25-30 nie występuje element bezpośredniej polemiki, to jednak znajdujemy w nim jej ślady. Chodzi o termin „jarzmo” (*dzugos*) w Mt 11,29.30 oraz o przeciwstawienie tych, którzy przyjmują Jezusowe objawienie i tych, którzy je odrzucają (zob. 11,25.28), wraz z rozwinięciem tematu objawienia (11,27). W ten sposób tekst Mt 11,25-30 kontynuuje klimat problematyki występującej w perykopie poprzedzającej (Mt 11,20-24).

Z drugiej strony zachodzi ciągłość między Mt 11,25-30 i Mt 12,1-8. W tekście Mt 12,1-8 zawarta jest dyskusja Jezusa z faryzeuszami na temat odpoczynku szabatu. Jezus objawia swój autorytet, który przewyższa instytucje żydowskie (por. 12,8: „Syn Człowieczy jest panem szabatu”). Po Jego stronie stoją uczniowie. W ten sposób tekst Mt 12,1-8 konkretyzuje jeden z problemów podjętych w perykopie poprzedzającej, w której jest przedstawiony podział między tych, którzy uznają objawienie Jezusowe i je odrzucają. Obserwacja kontekstu bliższego skłania do pytania, czy „odpoczynek” o jakim mowa jest w Mt 11,25-30 (por. *anapausē*, Mt 11,28; *anapausis*, Mt 11,29) nie oznacza szabatu (odpoczynku szabatu), o którym jest mowa w Mt 12,1-8. Czy aż tak daleko należy interpretować zależność Mt 11,25-30 od kontekstu Mt 12,1-8? Do pytania tego powrócimy w trakcie analizy semantycznej tekstu Mt 11,25-30.

2.3. Podłoże tekstu Mt 11,25-30

Tekst Mateusza nawiązuje do tradycji Starego Testamentu (i judaizmu).

Zwrot *eksomologoumai soi*: „wysławiam Cię” (Mt 11,25), jest typową formułą żydowskiego błogosławieństwa/dziękczynienia. Czasownik ten występuje w Septuagincie ok. 120 razy, w miejsce hebr. *jadah*. Przedmiotem „wychwalania” jest w ST Boży majestat i moc (1 Krn 29,12n), wielkie dzieła Boga w historii (Ps

14. *Tamże*, s. 340.

105,1nn), Jego dobroć (Ps 118,1nn), ratunek w potrzebie (Ps 107,1.8.15.21.31), ratunek od wrogów (Ps 9,2). Słowo to przybiera często znaczenie „dziękować” (Ps 28,6n; 118,21; por. 106,47). Identycznie jak w Mt 11,25 rozpoczynają się Psalmi z Qumran: „Wysławiam Cię, Panie, że Ty...” (1 QH 2,20.31 i in.).

Jezus nadaje Swojemu błogosławieństwu/dziękczynieniu specyficzny rys przez zwrócenie się do Boga jako do Ojca¹⁵. Najbardziej wyraźną analogię posiada tekst Mt z tekstem Syr 51,1-30. Szczególna bliskość terminologiczna panuje między Mt 11,28-30 i Syr 51,23-30 (terminy zbieżne podkreślamy¹⁶):

„Zbliźcie się do mnie, wy, którym brak wykształcenia,
i zatrzymajcie się w domu nauki.
Na cóż, powiedzcie, pozbawiać się tego,
za czym dusze wasze tak bardzo tęsknią?
Otworzyłem usta i mówię:
Kupujcie sobie bez pieniędzy.
Włóżcie kark wasz pod jarzmo
i niech otrzyma dusza wasza naukę;
aby ją znaleźć, nie trzeba szukać daleko.
Patrzcie oczami, że mało się natrudziłem,
a znalazłem dla siebie wielki odpoczynek.
Za naukę dajcie wielką ilość srebra,
a zyskacie z nią bardzo wiele złota.
Niech się raduje dusza wasza w miłosierdziu Pana
i nie wstydzicie się Jego chwały.
Wypełnijcie dzieło wasze przed czasem,
a da wam nagrodę w porze oznaczonej.”

Można też doszukać się w Mt 11,28-30 podobieństwa do Jer 6,16:

„To mówi Jahwe:
Stańcie na drogach i patrzcie,
zapytajcie o dawne ścieżki,
gdzie jest droga najlepsza - idźcie po niej,
a znajdziecie dla siebie wytchnienie.
Ale powiedzieli: 'Nie pójdziemy'.”

15. Por. D. F ü r s t, art. *homologeō*, w: *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, pr. zb. pod red. L. C o e n e n, E. B e y r e u t h e r, H. B i e t e n h a r d, Wuppertal ⁴1986, s. 76-77.

16. Oto zestawienie paraleli:

MATEUSZ 11	SYRACH 51
(arate) ton dzugon	hupo dzugon
tais psuchais humōn	hē psuchē humōn
hoi kopiōntes	oligon ekopiasa
heurēsete anapausin	heuron...anapausin

Tekst polski Syr 51,23-30 oraz Jer 6,16 przytaczamy za BT.

Wypowiadając słowa: „Przyjdźcie do mnie...”, Jezus nawiązuje prawdopodobnie do tradycji biblijnej, określając siebie jako uosobioną Mądrość (por. Prz 8) będącą dawczynią „odpocznienia” i zapraszającą do siebie wszystkich¹⁷.

Tekst Mt jest zakorzeniony w metaforyce żydowskiej. Chodzi zwłaszcza o termin „jarzmo”. Prawo jest opisane terminem „jarzmo” w *Pirqe Aboth* 3,6 (por. TB, *Berakoth* 13a). Żydzi używali takich określeń, jak: „jarzmo Tory”, „jarzmo przykazań”, „jarzmo Królestwa”, „jarzmo Boże”¹⁸. Sens Mt 11,28-30 jest zrozumiały dla środowiska obeznanego z metaforyką żydowską (być może dlatego Łukasz pomija ten tekst w swej Ewangelii, skierowanej do chrześcijan z pogan).¹

2.4. Struktura perykopy

Jedyne zdanie w perykopie Mt 11,25-30, które ma podmiot bezpośredni (jest nim „Jezus”) zostało zawarte w wierszu 25a: „W tym czasie Jezus powiedział” (*En ekeinô tō kairō apokritheis ho Iêsous eipen*). Zdanie to ma charakter wstępu, który poprzedza mowę Jezusa, rozpoczynającą się od w. 25b.

Biorąc pod uwagę elementy syntaktyczne i treść tekstu można wyróżnić trzy jednostki składowe Mt 11,25b-30:

2.4.1. Mt 11,25b-26

Oto tekst Mt 11,25-26, z zaznaczeniem graficznym różnych form gramatycznych występujących w tekście:

²⁵W tym czasie J e z u s powiedział:

„Wysławiam * cię,

* *Ojcze*,

* Panie nieba i ziemi,

że

zakryłeś te rzeczy przed - MĄDRYMI

- i UCZONYMI [w Prawie],

i

objawiłeś je

+ MALUCZKIM.

²⁶Tak, *Ojcze*,

gdyż

takie było twoje upodobanie.

W jednostce tej przeważają czasowniki w czasie przeszłym „nieokreślonym” (*aoristus*): *ekrupsas*, *apekalupsas*, *egeneto*. Od ciągu czasowników w tym czasie

17. Por. B. T. V i v i a n o, *art. cyt.*, s. 653.

18. Por. H. L. S t r a c k - P. B i l l e r b e c k, *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Midrasch*, t. 1: *Das Evangelium nach Matthäus*, München³ 1961, s. 608-610.

- przedmiot objawienia: „te rzeczy” = „je” (*tauta, auta*);
- adresaci działania Bożego, którzy są ukazani antytetycznie: „mądrzy i uczeni [w Prawie]” - „ludzie o dziecięcym sercu”.

W segmencie centralnym wyjaśniona została istota relacji między Synem i Ojcem. Zwraca uwagę odmienny sposób potraktowania terminu „ojciec” w w. 27, w stosunku do poprzedniej sekcji (w. 27 jest bardziej „zobiektywizowanym” opisem relacji Ojca i Syna). Interesująca jest też „gra” osób wymienionych w kolejnych częściach wiersza 27: od relacji „ja” - „Ojciec”, przez relację „Syn” - „Ojciec”, aż do relacji „Syna” do „tego”, któremu Syn zechce udzielić objawienia. Ta ostatnia relacja przygotowuje następny *passus* perykopy (11,28-30), w którym Jezus zwraca się do „wszystkich utrudzonych i obciążonych”, jako do adresatów swego objawienia.

2.4.3. Mt 11,28-30

28 Przyjdźcie do mnie WSZYSCY UTRUDZENI i OBCIĄŻENI
 a ja dam WAM odpocznienie.

29 Weźcie jarzmo moje ode mnie
 i uczcie się ode Mnie,
 że
 * cichy jestem
 * i pokornego serca,

a znajdziecie odpocznienie dla dusz WASZYCH.

30 Albowiem + jarzmo moje jest słodkie,
 + i ciężar mój lekki”.

Cechą charakterystyczną tego passusu jest dominacja czasu przyszłego (*anapausō*, *heurēsete*) i imperatiwów (*arate*, *mathete*). Znika temat „Ojca”. W to miejsce pojawia się silnie podkreślona kilkakrotnie relacja między „ja” Jezusa i „wy” adresatów Jego objawienia.

Nie jest wykluczone, że tekst posiada strukturę chiastyczną¹⁹:

- (a) *Przyjdźcie do mnie wszyscy utrudzeni i obciążeni*
- (b) *a ja dam wam odpocznienie.*
- (c) *Weźcie jarzmo moje ode mnie i uczcie się ode mnie,*
 że jestem cichy i pokornego serca,
- (b') *a znajdziecie odpocznienie dla dusz waszych.*
- (a') *Albowiem jarzmo moje jest słodkie, a ciężar lekki.*

Segmenty skrajne łączy terminologia: czasownik *pefortismenoi* (w. 28a) i rzeczownik *fortion* (w. 30). Podobnie w wierszach 28b i 29c występuje gra słów: *anapausō* i *anapausin*.

Wydaje się jednak, że istotniejsza od struktury chiastycznej jest struktura „liniowa” tekstu Mt 11,28-30. Wiersz 28a jest kontynuacją ostatniego segmentu poprzedniego passusu, w którym Jezus mówi o adresatach objawienia. W w. 28a określa ich jako „utrudzonych i obciążonych” i obiecuje im odpocznienie. Jest to rodzaj tezy, która zostaje wyjaśniona w kolejnych zdaniach passusu.

19. Tak uważa R. M e y n e t, *L'analyse rhétorique, une nouvelle méthode pour comprendre la Bible. Textes fondateurs et Exposé systématique, Préface de P. Beauchamp*, Paris 1989, s. 71. Wedle M e y n e t a części komplementarne a + a' oraz b + b' łączą się w sposób „indubitable et intentionnel”:

- (a) Venez ... moi, vous tous qui peinez et ployez sous le fardeau,
- (a') Car mon joug est aisé et mon fardeau léger.
- (b) Et je vous donnerai le repos,
- (b') Et vous trouverez le repos pour vosâ mes.
- (c) Prenez mon joug, et apprenez de moi,
- Car je suis doux et humble de coeur.

2.4.4. Jedność strukturalna perykopy

Tekst Mt 11,25-30 posiada wewnętrzną spójność. Autor tekstu nadał mu prze-myślaną strukturę, której spójność nadają takie elementy, jak: wprowadzanie kolejnych „aktorów tekstu”, formy czasowników, terminologia związana z obja-wieniem.

A) Aktorzy tekstu.

Poszczególne trzy części tekstu funkcjonują jako fragmenty jednej perykopy, stanowiące trzy powiązane ze sobą kroki logiczne. Dla dostrzeżenia jedności perykopy wystarczy zanalizować zależności między „aktorami tekstu” wymienionymi w poszczególnych częściach perykopy. W wierszach 25b-26 nacisk położony jest na inicjatywę „Ojca”. Jezus odnosi się do Ojca w drugiej osobie („ty”) i jest osobą relacjonującą działanie Boga. W wierszu 27 postacią centralną staje się Jezus - Syn. Występuje trzystopniowa zmiana aktorów tekstu:

1) „Ja” Jezusa - Ojciec;

2) „Ja” Jezusa w relacji do Ojca (w. 27a), przechodzi w „zobiektywizowany”, mający jakby charakter przesłanki teologicznej, opis relacji: Syn - Ojciec (27bc). W wierszu 27d pojawia się relacja: „Syn” - adresaci objawienia;

3) „Ja” Jezusa - adresaci objawienia.

Tak więc wiersz 27 stanowi przejście od poprzedniej jednostki, skoncentrowanej na Ojcu, do wskazania racji posiadania inicjatywy przez Syna. Wiersz 27 stanowi przejście od skoncentrowania się na Ojcu do postawienia w centrum Syna. W wierszach 28-30 pojawia się relacja między „ja” Jezusa i „wy” adresatów Jego objawienia, zaś znika wymienienie Ojca. Grupa adresatów objawienia nie pojawia się nagle od wiersza 28. We wszystkich trzech jednostkach naszej perykopy występują, oprócz Jezusa-Syna i Ojca, aktorzy „trzeci”, przy czym następuje trzystopniowa przemiana w opisie aktorów „trzecich” tekstu: w wierszu 25 są to „ludzie o dziecięcym sercu”, przeciwstawieni „mądrym i przebiegłym” (są oni w relacji do głównego „aktora” tej jednostki, tzn. do Ojca), pod koniec wiersza 27 pojawia się „ten, komu” Syn zechce objawić (już w relacji do Syna), zaś w wierszu 28 pada określenie: „wszyscy utrudzeni i obciążeni” (w relacji do bezpośredniego „ja” Jezusa).

B) Formy czasowników

Drugim elementem wskazującym na jedność perykopy jest wymiana form czasowników:

indikatywy: w. 25b: praesens

od w. 25 c: aristus

w. 27a: aristus passivum

w. 27b: praesens

indicativus + infinitivus: w. 27c: ind. praesens + inf

imperatiwy + indikatywy: w. 28: imperativus + ind. futurum

w. 29: imperativus + ind. futurum

w. 30: ind. praesens

Zachodzi więc stopniowa, logicznie przemyślana wymiana i przemiana czasów w indykatiwach oraz przejście od indykatiwów do form: infi-imperat. Obserwacja tych przemian wskazuje na obecność trzech kroków logicznych w perykopie Mt 11,25-30, a nadto jedność tych trzech kroków w strukturze perykopy. Należy ponadto zauważyć, że pierwsza i druga część perykopy łączy się przez występowanie tego samego czasownika *apokalupsai* (11,25 i 11,27).

C) Tematyka objawienia

Elementem treściowym przewijającym się przez całość perykopy jest tematyka objawienia. W wierszach 25-26 zawarte jest dziękczynienie za objawienie. Wiersz 27 określa treść objawienia, zaś wiersze 28-30 są zaproszeniem do przyjęcia objawienia. Istota objawienia określana jest kolejno przez następujące terminy:

- „te rzeczy” (*tauta*, w. 25);
- „one” (*auta*, w. 25);
- „wszystko” (*panta*, w. 27);
- w centralnej części wiersza 27 jest mowa o wzajemnym poznaniu Ojca i Syna;
- „jarzmo moje” (*ho dzugos mou*, w. 29);
- „jarzmo moje” (w. 30);
- „ciężar mój” (*to fortion mou*, w. 30).

Terminom określającym istotę objawienia odpowiada seria czasowników opisujących akt przekazu (zakrycia) rzeczywistości objawianej:

- „zakryłeś” - „objawiłeś” (w. 25);
- „zostało (mi) przekazane” (w. 27);
- „zna” (dwukrotnie w w. 27);
- „objawić” (w. 27);
- „weźcie (jarzmo)” (w. 29);
- „uczcie się” (w. 29).

2.5. Porównanie synoptyczne

2.5.1. Porównanie Mt 11,25-27 i Łk 10,21-22

Perykopa Mt 11,25-30 posiada paralełę synoptyczną tylko w części objętej wierszami 25-27. Tekst paralelny znajduje się w perykopie Łk 10,21-24²⁰, a mianowicie w jej wierszach 21-22. Ostatnia część perykopy Mateuszowej, Mt 11,28-30, jest tekstem własnym pierwszej Ewangelii. Z kolei trzecia część perykopy Łk 10,21-24, a mianowicie ww. 23-24, nie wchodzi w skład perykopy Mateuszowej:

20. Wedle R. M e y n e t, *L'Evangile selon saint Luc. Analyse rhétorique*, t. 1, Paris 1988, s. 124, perykopa Łk 10,21-24 ma strukturę koncentryczną: A (w. 21) - B (w. 22) - A' (ww. 23-24). Centrum perykopy stanowi wiersz 22 (tzn. segment B). Części skrajne A i A' są paralelne, na co wskazują następujące elementy: a) Wiersz 21 stanowi błogosławieństwo skierowane ku Ojcu, zaś wiersze 23-24 zawierają błogosławieństwo uczniów; b) W wierszu 21 występuje przeciwstawienie między *sofoi kai sunetoi* oraz *nēpioi*; przed pierwszymi „te rzeczy” zostały zakryte, drugim zaś - objawione. Wiersze 23-24 zawierają opozycję między uczniami, którzy widzą, a prorokami i królami, którzy nie widzą i nie słyszą.

<i>Mt 11,25-30</i>	<i>Łk 10,21-24</i>	<i>Mk</i>	
I. 11,25-26	I. 10,21		-----
II. 11,27	II. 10,22		-----
<u>III.</u> 11,28-30	-----	-----	
(13,16-17)	<u>III.</u> 10,23-24	-----	

Podkreślić należy z wielkim naciskiem niezwykle podobieństwo, niemal identyczność, tekstów Mt 11,25-27 i Łk 10,21-22. Zapis tekstu Jezusa w dwóch prawie jednobrzmiących przekazach jest bardzo znaczący. Dowodzi, że Kościół pierwotny przechowywał powyższe słowa Jezusa z wielkim pietyzmem.

Łukasz rozbudowuje jedynie w charakterystyczny dla siebie sposób „odredakcyjne” zdanie wprowadzające do słów Jezusa, podkreślając radość Jezusa towarzyszącą ich wypowiedzianiu („... Jezus rozradował się w Duchu Świętym”). W tym samym zdaniu wprowadzającym, zamiast Mateuszowego: *En ekeinò tò kairò*, Łukasz daje słowa: *En autè tè hòra*. Dalej następuje tekst prawie identyczny w obu przekazach, z trzema niewielkimi różnicami:

Łukasz	Mateusz
(21) <i>apekrupsas</i>	(25) <i>ekrupsas</i>
(22) <i>oudeis ginòskei tis estin</i>	(27) <i>oudeis epiginòskei</i>
	<i>ho huìos</i> <i>ton huìon</i>
(22) <i>kai tis estin ho 'patèr</i>	(27) <i>oude ton 'patera tis</i>
<i>epiginòskei</i>	

Różnice powyższe mają charakter stylistyczny i nic istotnego nie wnoszą w sens tekstu.

2.5.2. Różnica kontekstów w Mt i Łk

Istotniejsza z punktu widzenia egzegezy jest różnica kontekstu u Mateusza i Łukasza. Mateusz umieszcza perykopę Mt 11,25-30 w kontekście tematu odrzucenia Jezusa przez Żydów i w kontekście tematu objawienia Jego mocy mesjańskiej. Łukasz zaś uwypukla odniesienie słów Jezusa do tematu uczniów: poprzedza je perykopa mówiąca o misji siedemdziesięciu dwóch uczniów (Łk 10,1-20), zaś od Łk 10,23 Jezus zwraca się do uczniów na osobności, po czym w Łk 10,25-37 wyłożony jest problem misji chrześcijanina i przestrzegania prawa.

3. Analiza semantyczna Mt 11,25-30

W trzecim etapie egzegezy Mt 11,25-30 zajmiemy się analizą semantyczną, której celem jest pogłębienie zrozumienia sensu globalnego perykopy poprzez badanie sensu kolejnych części tekstu, ze szczególnym uwzględnieniem istotniejszych słów i wyrażen²¹.

21. Por. W. E g g e r, *dz. cyt.*, s. 95-96.114.

3.1. Mt 11,25-26: źródło objawienia

Po zdaniu wprowadzającym (w. 25a: dosł. „I w tym czasie Jezus odpowiadając rzekł”²²) następuje w wierszach 25b-26 dziękczynienie Jezusa wobec Ojca za objawienie „tych rzeczy” i wskazanie adresatów objawienia i jej źródła. Charakter tekstu określa zwrot *eksomologoumai soi*: „wystawiam Cię”, będący formą błogosławieństwa.

Kluczem do zrozumienia sensu tekstu Mt 11,25-26 jest interpretacja dwóch elementów tekstu: treści zaimków *tauta* i *auta* („te rzeczy”, „one”) oraz - znaczenia terminu *nēpioi* w przeciwstawieniu do *sofoi kai sunetoi*.

A) Treść zaimków: *tauta* i *auta*.

Słowa: *tauta/auta* („te rzeczy”/„one”) można interpretować na dwa sposoby:

1. Jako określenie mocy (i autorytetu) Jezusa, wzmiankowanej w perykopie Mt 11,20-24, bezpośrednio poprzedzającej perykopę Mt 11,25-30. Pluralis: „te rzeczy”/„one” stanowiłby nawiązanie do mocy (pluralis *hai dunameis*, w. 23) Jezusa, której - wedle Mt 11,20-24 - nie rozpoznały miasta Korozain, Betsaida i Kafarnaum.

2. Jako odniesienie do faktu objawienia wskazanego w drugiej części perykopy Mt 11,25-30, a mianowicie w wierszu 27 i nn. W tym przypadku „te rzeczy”/„one” oznaczają rzeczywistość relacji między Ojcem (ojcem) i Synem (synem).

Warunkiem uznania pierwszej interpretacji²³ jest udowodnienie ścisłej łączności perykopy Mt 11,25-30 z perykopą Mt 11,20-24. Łączność taka jest zasugerowana przez zdanie wprowadzające do perykopy Mt 11,25-30. Zdanie „od-redakcyjne”, wraz ze zwrotem: *en ekeinō tō kairō* (11,25), ma charakter bardziej teologiczny niż chronologiczno-topograficzny. Bardziej łączy obie perykopy, niż rozdziela. Zaimki: *tauta/auta* wskazywać mogą dlatego na moc (autorytet) Jezusa jako Mesjasza, kontestowaną przez Izrael.

Lepszą jest jednak interpretacja druga, która bazuje na elementach treściowych należących do samej perykopy Mt 11,25-30. Należy w pierwszym rzędzie brać pod uwagę wiersz 27 jako wyznacznik treści zaimków: *tauta/auta* z wiersza 25. Zależnie od interpretacji wiersza 27 można rozumieć wyrażenia „te rzeczy”/„one” (z wiersza 25) na dwa sposoby:

22. Forma wprowadzenia: „odpowiadający ... rzekł” (*apokritheis ... eipen*) jest semityzmem (idiomatyzmem), w którym participium „odpowiadając” uwypukla treść głównego czasownika: „rzekł”. Dlatego w tłumaczeniu wystarczy pozostawić: „rzekł”. Por. F. Blass - A. Debrunner - F. Rehkopf, *Grammatik des neutestamentlichen Griechisch*, Göttingen¹⁶1984, s. 5n.349. Tradycja żydowska nadaje niekiedy temu wyrażeniu głębszą interpretację, np. w Midr Qoh 7,2 (32^b). Por. H. L. Strack - P. Billerbeck, *dz. cyt.*, t. 1, s. 606:

„Im Namen des R. Meir (um 150) ist gelehrt worden: überall, wo es (im AT) heißt: Er antwortete u. sprach so u. so (wie zB Hi 4,1), siehe, da hat der Betreffende im heiligen Geist (kraft prophetischer Inspiration) geredet”.

23. Należą do nich m.in.: W. F. Albright - C. S. Mann, *Matthew. Introduction, Translation, and Notes*, Garden City-New York 1971, s. 144; S. Bacchiocchi, *Matthew 11:28-30: Jesus' Rest and the Sabbath*, AndrUnS 22 (1984) s. 291-292.

- Jeżeli w centralnej części wiersza 27 chodzi o określenie misterium synostwa Jezusa (relacji Ojciec-Syn), to wtedy *tauta/auta* oznacza intymną relację Jezusa do Boga, objawioną ludziom określonym jako *nēpioi*²⁴. Argumentu na rzecz tej interpretacji dostarcza tekst paralelny wobec perykopy Mateuszowej, Łk 10,21-24. Jak wynika z naszych wcześniejszych spostrzeżeń, istnieje paralelizm między Łk 10,21-22 i Mt 11,25-27, zaś tekst Łk 10,23-24 ma paralelę w tekście Mt 13,16-17, nie mieszcząc się w perykopie Mt 11,25-30. W Mt 13,17 powtarza się dwukrotnie wyrażenie *ha* („te rzeczy”) na określenie tajemnicy osoby Jezusa objawionej uczniom, a zakrytej dla „proroków i sprawiedliwych”. Analogicznie należy rozumieć *tauta/auta* w Mt 11,25, jako aluzję do tajemnicy Synostwa Jezusa, objawionej „maluczkim”, a zakrytej przed „mądrymi i uczonymi”. Ponadto *tauta/auta* wskazuje na plan Boży, polegający na aktualizacji swego królestwa w dziele Jezusa.

- Jeśli wiersz 27 ma charakter stwierdzenia generycznego, które mówi o relacji syn-ojciec w ogólności (bez bezpośredniego odniesienia do Jezusa-Syna i Boga-Ojca)²⁵, to wtedy również w wierszu 25 byłaby mowa o objawieniu Jezusowym w sensie ogólnym, bez specyfikacji w postaci odniesienia do intymnej relacji synowskiej i ojcowskiej między Jezusem i Ojcem, Panem nieba i ziemi. Do interpretacji tej powrócimy przy dyskusji nad egzegezą wiersza 27. W tym miejscu stwierdzmy jedynie, że interpretacja generyczna terminów „syn” i „ojciec” w Mt 11,27 nie uwzględnia dostatecznie klimatu teologicznego pierwszej Ewangelii. Tak więc należy odrzucić interpretację *tauta/auta* w Mt 11,25 jako ogólnikowej aluzji do objawienia przyniesionego przez Jezusa, a przychylić się do rozumienia obu zaimków jako odniesienia do objawienia synostwa Jezusa.

B) Znaczenie terminu *nēpioi* w przeciwstawieniu do *sofoi kai sunetoi*.

„Te rzeczy” zostały objawione grupie *nēpioi*. Termin *nēpioi* w Mt 11,25 należy rozumieć jako symboliczne wskazanie jakiejś grupy ludzi. O kogo chodzi w przeciwstawieniu: *nēpioi* - *sofoi kai sunetoi*? Obie grupy można następująco identyfikować:

1. Można łączyć Mt 11,25 z Mt 18,3, gdzie Jezus używa terminu *ta'paidia*, zwracając się do uczniów (!). Wedle Mt 18,13 warunkiem wejścia do królestwa Bożego jest stanie się „jak dzieci”. Jeśli potraktuje się tekst powyższy jako wskazówkę służącą interpretacji tekstu Mt 11,25, to w tym przypadku termin *nēpioi* będzie określeniem uczniów lub tych wszystkich, którzy - jak Jezus - nazywają Boga „Ojcem” i mają ducha dzieci. Mt 11,25 ukazywałby, że regułą królestwa Bożego jest władza ojca i posłuszeństwo syna²⁶.

2. Wskazówkę bardziej bezpośrednią (i dlatego lepszą) znajdujemy w Mt 21,16. W wierszu tym zacytowany jest Ps 8,3. Właśnie *nēpioi* (w sensie właściwym tego terminu: „dzieci”) rozpoznają Jezusa jako syna Dawida, przeciwnie do najwyższych kapłanów i pisarzy. Interpretując analogicznie do tego wiersza tekst Mt 11,25 trzeba widzieć w opozycji między *nēpioi* i *sofoi kai sunetoi*

24. Tak chcą np.: L. Sabourin, dz. cyt., s. 558; J. Gnllka, *Il vangelo di Matteo. Testo greco e traduzione*, Brescia 1990, t. I, s. 633.

25. Por. J. Jeremias, *Neutestamentliche Theologie*, I Teil: *Die Verkündigung Jesu*, Gütersloh 1971, s. 65.

26. Por. L. Sabourin, dz. cyt., s. 119-120.

podział na tych, którzy uznali autorytet Jezusa (nie chodzi tylko o apostołów, jak w interpretacji poprzedniej) i tych, którzy odrzucili Jezusa, zwłaszcza liderów Izraela²⁷. Druga interpretacja jest osadzona w kontekście społeczno-socjologicznym judaizmu. Jezus odwraca schemat myślenia istniejący w środowisku żydowskim. Temat objawienia lub zakrycia mądrości jest schematem literackim judaizmu (Hi 28,12-28; Prz 1,20nn; 8,36; Syr 1,6), przy czym zasadą jest, że mądrość jest dana mądrym i roztropnym, a zakryta jest przed głupimi i ignorantami. Ten porządek stał się podstawą podziału na klasy społeczne w judaizmie. Wyróżnia się mądrych, wśród których uprzywilejowane miejsce mieli uczeni w Piśmie, i głupców, kojarzonych z *am ha-arec*²⁸, z *anawim*. Ta ostatnia grupa jest w relacji do określenia: *nêpioi*. Jezus radykalnie odwraca ten schemat. Wyraża dziękczynienie wobec Boga za wybranie nie „mądrych i uczonych w Prawie”, ale właśnie grupy *nêpioi*²⁹. W znaczeniu dosłownym *nêpios* oznacza dziecko, które nie potrafi jeszcze mówić (*ne-epos*)³⁰. *Nêpioi* oznaczają maluczkich, którzy mają „dziecięce serca”; ich których wartość nie opiera się na posiadaniu wiedzy i mądrości, ale na dziecięcym zaufaniu wobec Boga. Takie osoby stały się w praktyce zdolne do rozpoznania w Jezusie Syna Bożego. Jezus podkreśla, że nie było to przypadkiem. Właśnie takie osoby są przedmiotem przedmiotem Bożego wybrania.

Identyfikacja obu grup nie może być zbyt schematyczna:

- Rzeczownik *nêpioi* nie oznacza „prostego ludu” w opozycji do liderów Izraela, bowiem wedle Mt 12,23-24 nie tylko faryzeusze kontestują Jezusa, ale także „cały tłum” wątpił w autorytet Jezusa.

- Kontekst nie pozwala też interpretować antytezę między *nêpioi* i *sofoi kai sunetoi* w sensie generalnego przeciwstawienia między tymi, którzy nie są uczeni (są ignorantami w stosunku do Prawa), a uczonymi (w Prawie). Według Mt 13,52 niektórzy pisarze nie są wykluczeni z królestwa Bożego³¹. Wyrażenie *sofoi kai sunetoi* odnosi się do tych liderów Izraela, którzy odrzucają objawienie Jezusa.

Tym co decyduje o przynależności do obu przeciwstawnych grup, jest zdolność przyjęcia objawienia danego przez Jezusa (por. Mt 11,27), jego „jarzma” (11,28-30). W Mt 12,1-8 tymi, którzy przekraczają tradycję, opierając się na autorytecie Jezusa, który jest Panem szabatu, są apostołowie. Faryzeusze, przeciwnie, kontestują Jezusa. W rozdziale 13 właśnie apostołowie są zdolni rozumieć tajemnicę królestwa Bożego. Termin *nêpioi* nie oznacza jednak wyłącznie apostołów, ale i tych, którzy należą do królestwa niebieskiego (zob. 11,1), którzy czynią wolę Ojca, który jest w niebie (zob. 12,50). Tym co jest decydującą jakością predysponującą do królestwa Bożego, jest nie mądrość, ale pokorne posłuszeństwo wobec Boga objawiającego się w Jezusie-Synu. Z drugiej strony wyklucza z królestwa nie mądrość jako taka, ale ten rodzaj „pysznej” mądrości, który zamyka człowieka

27. Por. W. F. Albright - C. S. Mann, *dz. cyt.*, s. 144.

28. Rabbi Hillel miał powiedzieć: „Ignorant nie boi się grzechu i *am ha-arec* nie jest pobożny” (*Aboth* 2,5).

29. Por. J. Ernst, *Il vangelo secondo Luca*, t. II, Brescia 1990, s. 483-484.

30. Por. A. Poppo, *dz. cyt.*, s. 76.

31. Zresztą sami Żydzi znali prawdę o objawieniu prawdy przez Boga „dzieciom” (BB 12^b); zob. H. L. Strack - P. Billerbeck, *dz. cyt.*, s. 607.

na Boga³². Tekst Mateuszowy definiuje w tym punkcie jedną z najbardziej istotowych prawd chrześcijaństwa. Jezus odcina się od ekskluzywizmu opartego na naturalnych predyspozycjach intelektualnych, czy duchowych człowieka, albo na przynależności do jakiejś grupy społecznej. Kryterium przynależności do królestwa Bożego staje się uznanie autorytetu Jezusa, które oparte jest na pokornym zrozumieniu woli Boga. To Bóg jest bowiem inicjatorem takiej „strategii”. Inicjatywa Boga, podkreślona emfatycznie w Mt 11,25b.26, jest ze strony Jezusa powodem błogosławienia Boga, Ojca, Pana nieba i ziemi. Łukasz w tekście paralelnym (10,21) podkreśli radość Jezusa spowodowaną planem Boga, polegającym na wybraniu niektórych do zbawienia. Jest on przyjęty przez Jezusa jako *eudokia* (Mt 11,26) Boga, tzn. jako określona wola, namysł Boży³³. Bóg „objawił” swą wolę (*apekalupsas tauta*), co oznacza, że komunikacja Bożej wiedzy pozostaje religijnym misterium, a należy do porządku wiary, a nie prostej wiedzy³⁴.

W tekście Mt 11,25-27 z emfazą uwypuklone jest określenie Boga jako *patēr*. Tytuł *patēr* występuje dwukrotnie w skrajnych segmentach fragmentu Mt 11,25-27. Jest on używany częściej w pierwszej Ewangelii (zob. 7,21; 8,21; 10,32.33; 11,25.26.27; 12,50; 15,13; 16,17; 18,10.14.19.35; 20,23; 24,36; 25,34; 26,29.39.42.53). Niekiedy jest on określany przez wyrażenie *en tois ouranois*. Specyfikacja tytułu Boga podana w 11,25: *patēr, kurios tou ouranou kai tēs gēs* przywołuje skojarzenie z Mt 28,18, gdzie Chrystus zmartwychwstały mówi, że została mu dana „wszelka władza w niebie i na ziemi”. Następuje więc przerzucenie tytułu Boga na Chrystusa. Jest to jeszcze jeden argument przy interpretacji 11,27 na korzyść pogłębionego, teologicznego sensu relacji między Synem i Ojcem w tym wierszu.

Tytuł *patēr* (por. aram. *abba*) nie zawiera w sobie jedynie relacji bliskości Jezusa z Bogiem. Wskazuje też na posłuszeństwo Syna wobec Ojca, ale i wskazuje na podstawę autorytetu Syna³⁵.

32. „Not all clever people are shut out from the Kingdom, although some shut themselves out; for it is not intelligence, but the pride of intellectual people, that excludes. And not all simple folk are admitted; for it is not stupidity, but the humility of simple-hearted people, that qualifies”; A. Plummer, *An Exegetical Commentary on the Gospel According to St. Matthew*, London 1915, s. 166.

33. „Der Ratschluß Gottes”; H. Bietenhard, art. *eudokeō*, w: *Theologisches Begriffswörterbuch zum Neuen Testament*, pr. zb. pod red. L. Coenen, E. Beyreuther, H. Bietenhard, Wuppertal 1986, t. II, s. 1406.

„Your gracious will (literally, „for so it seemed good in your sight”). The phrase is common in later Hebrew/Aramaic as avoiding direct reference to God's will. Cf. TB, *Berakoth* 17a, 29b, *Taanith* 24b”; W. F. Albright - C. S. Mann, dz. cyt., s. 145.

34. Por. B. T. Viviano, art. cyt., s. 653.

35. J. Jeremias, *The Prayers of Jesus*, Philadelphia 1978, s. 62, pisze: „One often reads (and I myself believed it at one time) that when Jesus spoke to his heavenly Father he took up the chatter of a small child. To assume this would be a piece of inadmissible naivete. We have seen that even grown-up sons addressed their fathers as *abba*. So when Jesus addresses God as *abba* the word is by no means simply an expression of Jesus' familiarity in his converse with God. At the same time, it shows the complete surrender of the Son in obedience to the Father

Temat relacji: „ojciec” - „syn” pogłębia kolejny fragment perykopy, a mianowicie wiersz 27.

3.2. Mt 11,27: treść objawienia

Wiersz 27 nawiązuje do poprzedniej części perykopy przez kontynuację tematu przekazu objawienia i tematu Ojca. Wiersz ten zawiera wypowiedź składającą się z trzech części. W skrajnych fragmentach wiersza 27 zachodzi następujące następstwo myśli: Syn otrzymuje wszystko od Ojca („Wszystko zostało mi przekazane przez Ojca mego”) - Syn objawia to temu, komu chce („i ten, komu Syn chce objawić”). Fragment centralny stanowi przejście między skrajnymi fragmentami wiersza 27, gdyż jest w nim zdefiniowana relacja między Ojcem i Synem („i nikt nie zna Syna, tylko Ojciec, ani Ojca nikt nie zna, tylko Syn”).

W początkowym fragmencie wiersza 27 występuje określenie „wszystko” w związku ze zwrotem „zostało mi przekazane” (*paredothê*). Sens czasownika *paredidômi* w w. 27a nie jest jasny. Inne występowania tego czasownika w Ewangelii Mateusza nie sugerują jednoznacznej interpretacji. Niekiedy czasownik posiada sens „wydania” na śmierć, aresztowania, i dotyczy Jezusa, ale także Jana, Piotra i innych. Znaczenie czasownika w Mt 11,27 jest inne i jest określone przez kontekst objawienia (zob. w. 25) i poznania (w. 27b). Mówiąc o tym, że wszystko zostało Mu „przekazane” przez Ojca, Jezus wyraża myśl o komunikacji pewnych prawd³⁶, o objawieniu mu nauki, poznania i świętej wiedzy³⁷. Nie chodzi jednak w czasowniku *paredothê* tylko o objawienie prawd. Wiersz 25 sugerował łączność tematu objawienia z mocą stwórczą Boga („gdyż takie było twoje upodobanie”). Analogicznie, jeżeli „wszystko” zostało przekazane Jezusowi, to także został On wyposażony w moc towarzyszącą poznaniu³⁸. Dlatego sens czasownika *paredothê* lepiej oddaje przekład: „zostało przekazane”, niż - „zostało objawione”, gdyż ten ostatni przykład zawęża zbyttno treść czasownika.

Czy czasownik *paredothê* stanowi aluzję do jakiegoś wydarzenia z przeszłości, w którym „wszystko” zostało przekazane Jezusowi-Synowi? Najbliższy kontekst perykopy Mt 11,25-30 nie daje w tym względzie żadnej wyraźnej wskazówki. Należy więc traktować wypowiedź z Mt 11,27a jako stwierdzenie ogólne, gdzie autor nie zamierzał precyzować „momentu”, w którym nastąpiło przekazanie wszystkiego Jezusowi przez Ojca³⁹. Możliwe jest odwołanie się do kontekstu dal-

(Mark 14.36; Matt. 11.25f.) ... Jesus' use of *abba* expresses a special relationship with God ... (it is) an expression of obedient trust but also at the same time a word of authority”.

36. Por. O. da Spinetoli, *dz. cyt.*, s. 346.

37. Por. J. Jeremias, *Neutestamentliche Theologie...*, s. 65.

38. Por. Gnilka, *dz. cyt.*, s. 635.

39. Nie zgadzamy się z pewną „regułą” egzegetyczną, głoszoną dość szeroko, wedle której tryb oznajmujący aoryst odnosi się w języku greckim do jakiegoś określonego punktu czasowego w przeszłości, w odróżnieniu od imperfectum, które określa czynność trwającą. Należy raczej traktować aoryst jako czas „nie-określony”. Odniesienie danego czasownika do akcji „punktowej” lub „trwającej w przeszłości” nie może być wynikiem przyjęcia aksjomatycznej reguły gramatycznej, lecz musi wynikać z kontekstu. Aoryst może obejmować różny aspekt czynności, który należy odczytać z kontekstu.

szezo, na zasadzie szukania w pierwszej Ewangelii paraleli tematu: „ojciec - syn”. Temat ten jest zaznaczony w Mt 3,17, gdzie w kontekście chrztu Jezusa padają słowa: „Ten jest mój Syn umiłowany, w którym mam upodobanie”. Innym tekstem jest Mt 17,5, należący do perykopy o przemienieniu Jezusa - głos z nieba obwieszcza: „Ten jest mój Syn umiłowany, w którym mam upodobanie. Jego słuchajcie”. Obie teofanie są antycypacją inwestytury paschalnej Chrystusa. Jeśli chce się łączyć Mt 11,27a z Mt 3,17 i 17,5, to raczej nie w sensie konkluzji, że Mt 11,27a jest aluzją do wydarzeń chrztu Jezusa, czy Jego przemienienia. W czasowniku *paredothê* w Mt 11,27a chodzi raczej o ogólne nawiązanie do inwestytury paschalnej Jezusa Chrystusa (antycypacja)⁴⁰. Wniosek taki potwierdza bliskość terminologiczna Mt 11,27a z Mt 28,18, gdzie Jezus zmartwychwstały potwierdza, że „dana jest mu wszelka władza w niebie i na ziemi” (tekst zawiera jednak czasownik *edothê*, zamiast *paredothê*).

Fragment centralny wiersza 27 wyjaśnia relację Ojca i Syna w dwóch paralelnych zdaniach, z których każde zawiera po trzy elementy: akt (*epiginôskei*), podmiot (*ho patrêr + ho huïos*), przedmiot (*ton huïon + ton patera*).

Cechą charakterystyczną wiersza 27, počawszy od w. 27b, jest zmiana czasu czasowników w stosunku do tekstu poprzedzającego. W tekście Mt 11,25-26 dominował czas przeszły „nie-określony” (*aoristus*). W Mt 11,27, po pierwszym czasowniku utrzymanym jeszcze w aoryście pasywnym (*paredothê*), następuje seria czasowników w czasie teraźniejszym. Jest to element bardzo znaczący. *Aoristus* określa w języku greckim czynność przeszłą, przy czym pisarzowi (mówcy) używającemu aorystu nie chodzi o zwrócenie uwagi na aspekt trwania czy powtarzalności danej czynności, a jedynie na jej „globalność”. *Praesens* nie wskazuje koniecznie na fakt, że czynność ma miejsce „tu i teraz”, ale ukazuje szerszy wymiar czynności, obejmujący nie tylko teraźniejszość. Przez użycie *praesens* pisarz wskazuje na naturę czynności, a mianowicie na jej aspekt powtarzalności (trwanie-progresywność czynności lub jej charakter habitualny)⁴¹. Tak więc wiersz 27, w którym jest określona relacja Ojca do Syna (lub: ojca do syna), nabiera charakteru wyjaśnienia ogólnego. Nie jest on tylko prostym wskazaniem „czasu” teraźniejszego określanych czynności, między częścią perykopy mówiącej o przeszłości (wiersze 25-26) i częścią skoncentrowaną na przyszłości jeszcze nie zrealizowanej (w wierszach 28-30 zacznie przeważać czas przyszły i imperativus). Nie chodzi w perykopie Mt 11,25-30 o schemat: przeszłość (Mt 11,25-26) - teraźniejszość (w. 27) - przyszłość (ww. 28-29). Wiersz 27 określa aspekt czynności, jej trwanie nie ograniczające się tylko do odcinka czasu między przeszłością i przyszłością. Musimy rozstrzygnąć problem, jaki konkretny sens ma ogólna konstatacja zawarta w centralnej części wiersza 27. Możliwe są trzy kierunki poszukiwania rozwiązań egzegetycznych, które można zamknąć w następujących pytaniach:

40. „Quest'anticipo serve nella mente dell'evangelista a convalidare la missione terrestre di Ges—”; O. da Spinetoli, *dz. cyt.*, s. 346.

41. Zob. *Biblical Greek*, Illustrated by Examples by M. Zerwick, English Edition adapted from the Fourth Latin Edition by J. Smith, Rome³1987, s. 77.

a) Czy uściślając relację między *ho patêr* i *ho huios* chciał Jezus złożyć auto-deklarację mesjańskości swej osoby?

b) Czy może rozważyć relację „ojciec - syn” w sensie generycznym (każdy ojciec i każdy syn)?

c) Czy raczej chodzi o relację ściśle określoną do Jezusa (Syna) i Ojca niebieskiego?

Pierwsza możliwość interpretacji Mt 11,27 opiera się na uwypukleniu mesjańskiego charakteru tytułu „Syn” w środowisku żydowskim⁴². Idąc po tej linii należałoby widzieć w słowach Jezusa: „i nikt nie zna Syna, tylko Ojciec, ani Ojca nikt nie zna, tylko Syn”, autodeklarację mesjańską Jezusa⁴³. Przyjęcie takiej interpretacji jest jednak trudne, jeśli rozważy się relację terminów *Christos* i *huios tou theou* w pierwszej Ewangelii. Terminy te nie utożsamiają się ze sobą.

Druga interpretacja wiersza 27 opiera się na przesłance filologicznej, w myśl której rodzajniki poprzedzające greckie rzeczowniki „ojciec” i „syn” mają charakter generyczny. Wypowiadając słowa: „i nikt nie zna syna, tylko ojciec, ani ojca nikt nie zna, tylko syn”, Jezus miałby na myśli ogólnikową przesłankę, że każdy syn i ojciec znają się dobrze. W tym przypadku w polskim przekładzie Mt 11,27 należałoby pisać z małej litery terminy: „syn” i „ojciec”⁴⁴. Interpretacja ta kłóci się jednak z klimatem teologicznym pierwszej Ewangelii. Terminy „ojciec” i „syn” posiadają w Ewangelii Mateusza bardzo wysublimowany teologicznie sens, czego dowodem jest tekst Mt 28,19, gdzie jest mowa o chrzcie „w imię Ojca i Syna i Ducha Świętego”⁴⁵.

Należy przyjąć trzecią linię interpretacji Mt 11,27bc. Kontekst objawienia sugeruje, że *epiginôskein*⁴⁶ w Mt 11,27 oznacza związek witalny, komunij Jezusa-

42. Por. S. B a c c h i o c c h i, *art. cyt.*, s. 293. Autor ten wskazuje na 2 Ezdr 7,28 oraz na florilegium z czwartej groty qumrańskiej, w którym tekst 2 Sm 7,14 zostaje odniesiony do „Mesjasza syna Dawida”. Wg B a c c h i o c c h i w Ewangelii Mateusza termin „syn” ma charakter mesjański w Mt 3,17; 17,5par. (chrzest i przemienienie Jezusa). Podobny charakter mają wzmianki o tym, że Jezus jest rozpoznawany jako „Syn Boży” przez demony (Mt 8,29), uczniów (14,33) i centuriona (27,54). Tekst Mk 8,29: „Ty jesteś Mesjasz”, posiada w paraleli Mateuszowej postać: „Ty jesteś Mesjasz, Syn Boga żywego” (Mt 16,16). Por. też Mt 26,63.

43. S. B a c c h i o c c h i, *art. cyt.*, s. 295, traktuje tekst Mt 11,27 jako „Messianic Self-Disclosure”, opierając się na następującej tezie: „In the Synoptic Gospels it is abundantly clear that the title 'Son' or 'Son of God' represents the Christian equivalent of Jewish term 'Messiah'”.

44. Por. J. J e r e m i a s, *Neutestamentliche Theologie...*, s. 65-67. W językach posiadających rodzajniki należałoby użyć rodzajników nieokreślonych. J. J e r e m i a s proponuje następujący przekład centralnego fragmentu wiersza 27: „Und wie nur ein Vater seinen Sohn (wirklich) kennt, so kennt nur ein Sohn seinen Vater (wirklich)”. Jako podstawę do użycia koniunkcji „wie... - so...” J e r e m i a s odwołuje się do J 10,15.

45. Dodajmy, że w kontekście zdania z Mt 28,19 (dalekiego od „generycznego” ujęcia terminów: „ojciec” i „syn”) występuje zdanie bliskie terminologicznie z Mt 11,25nn. W Mt 28,18 Jezus stwierdza: „Została mi dana wszelka moc w niebie i na ziemi”: por. 11,25 („Ojcie, Panie nieba i ziemi”) i 11,27 („Wszystko mi zostało dane”).

46. W Mt 14,35 „poznanie” Jezusa przez lud (*epignôntes auton*) związane jest z doświadczeniem Jego mocy. W Mt 17,2 mowa jest o „poznaniu” misji Jana jako Eliasza, a w 7,16.20 - o „poznaniu” człowieka po jego owocach. Wedle

Syna z Ojcem (w sensie hebr. *ja'*). Zdanie: „i nikt nie zna Syna, tylko Ojciec, ani Ojca nikt nie zna, tylko Syn” nie jest stwierdzeniem generycznym, ale dotyczy specyficznej relacji istniejącej między Jezusem i Ojcem niebieskim. Jezus otrzymał „wszystko” od Ojca i odpowiada we „wszystkim” woli Ojca⁴⁷.

Najistotniejszy sens wiersza 27 jest następujący: Objawienie, o jakim jest mowa w wierszu 27 nie stanowi tylko jakiegoś zestawu prawd. Sam Jezus jest „osobową tradycją Bożą”⁴⁸. Zwrot „nikt nie zna” wprowadza ideę, że Jezus jest jedynym objawicielem Ojca (por. 1,23; 28,18; J 3,35; 10,15; 13,3); wiedza i miłość Ojca jest w Jezusie dostępna dla wybranych⁴⁹.

3.3. Mt 11,28-30: adresaci objawienia

Wiersze 28-30 stanowią zaproszenie, w którym Jezus - prezentujący siebie jako mistrz pokorny (w. 29: „jestem cichy i pokornego serca”) - zwraca się do wszystkich „utrudzonych i obciążonych”, przyrzekając im „odpocznienie”, w zamian za wzięcie Jego „jarzma” i za naśladowanie Go.

Tekst zawiera kilka terminów, które - ze względu na swój opisowy charakter - nie są jasne same z siebie i domagają się interpretacji. Chodzi zwłaszcza o ustalenie treści terminów: „utrudzeni i obciążeni”, „odpocznienie”, „jarzmo” i „ciężar”.

Identyfikacja zaproszonych („utrudzonych i obciążonych”), jak również zrozumienie, co oznacza „odpocznienie” przyręczone przez Jezusa, zależy od ustalenia treści terminów, określających ciężar dźwigany przez zaproszonych („jarzmo” i „ciężar”).

Termin *ho dzugos* („jarzmo”) znajdujemy w Mt 11,29.30, zaś termin *ho fortion* („ciężar”) - w Mt 11,30 i 23,4. Oba terminy odwołują się do konkretów znanych słuchaczom z doświadczenia, a mianowicie do jakiegoś ciężaru i do jarzma dla wołu. W naszym tekście chodzi jednak o sens przenośny, znany także w tradycji. Tekst Mt 23,4 jest polemiką z faryzeuszami, w której „ciężary” oznaczają tradycje faryzejskiej interpretacji Prawa („Wiążą ciężary [*fortia*] wielkie i nie do uniesienia i kładą je ludziom na ramiona, lecz sami palcem ruszyć ich nie chcą”). Termin „jarzmo przykazań” znany jest w tradycji żydowskiej⁵⁰. W Mt 11,29.30 Jezus mówi o jarzmie swoim, albo o jarzmie swoim i ciężarze swoim, co oznacza Jego interpretację Prawa, w odróżnieniu od interpretacji faryzejskiej.

W tym kontekście „wszyscy ... obciążeni (*pefortismenoi*)” oznaczają tych, którzy dźwigają ciężar faryzejskiej interpretacji Prawa. „Utrudzeni” zaś (inaczej: „spracowani”) są tymi, „którzy wyczerpali siły w poszukiwaniu prawdy”⁵¹. Jeśli podłoża tekstu szukać w Syr 51,23nn, to poszukiwana z utratą sił prawda ma tu

M. Z e r w i c k - M. G r o s v e n o r, *A Grammatical Analysis of the Greek New Testament*, Roma 1988, s. 35, treść czasownika *epiginōskō* i *ginōskō* (por. Łk 10,22) pokrywa się, oznaczając: „connaître, know, be acquainted with”.

47. Por. O. d a S p i n e t o l i, *dz. cyt.*, s. 346-347.

48. „Jesus is the personal tradition of God”; B. T. V i v i a n o, *art. cyt.*, s. 653.

49. *Tamże*.

50. Por. punkt 2.3 niniejszego artykułu.

51. W. B a r c l a y, *Ewangelia Św. Mateusza*, t. II, Warszawa 1977, s. 145.

odniesienie do Prawa. Zaproszenie „utrudzonych i obciążonych” skierowane nie tylko do ludzi przytłoczonych ciężarem Prawa, wykluczonych przez faryzeuszów ze społeczności („*am ha-'arec*”), ale prawdopodobnie także do samych faryzeuszów⁵².

Zaimek *mou* użyty przez Jezusa w połączeniu z terminami „ciężar” i „jarzmo” („jarzmo moje”, „ciężar mój”), odnosi się zaś do tego wszystkiego, co jest powiedziane w wierszach poprzedzających wypowiedź Jezusa (tzn. w Mt 11,25-27), a więc oznacza objawienie przekazane przez Jezusa. Jezus proponuje swoje jarzmo w miejsce legalistycznych przepisów faryzejskich.

Słowo *deute* („przyjdźcie”) łączy przyjęcie objawienia Jezusowego z naśladowaniem osoby Jezusa. „Jarzmo” jest więc „Jego”, z trzech powodów: a) jest jarzmem specyficznym, poprzez fakt, że zdolność do wzięcia go mają nie mądrzy i roztrojni (co oznacza w pierwszym rzędzie uczonych w Prawie), ale *nēpioi*; b) związane jest z naśladowaniem Jezusa; c) Jezus nie żąda niczego, czego wpierw sam nie doświadczył (por. przeciwstawienie z Mt 23,4).

„Ciężar” jest „lekki”, ponieważ Jezusowa wykładnia Prawa jest wolna od przepisów absurdalnych i niemożliwych do spełnienia. Jego wykładnia jest ilościowo krótsza i bardziej esencjalna od wykładni faryzejskiej. Jest jednak jakościowo trudniejsza (zob. Mt 5,20: „Bo powiadam wam: Jeśli wasza sprawiedliwość nie będzie większa niż uczonych w Piśmie i faryzeuszów, nie wejście do królestwa niebieskiego”).

Nie przeszkadza to Jezusowi, aby określić swoje „jarzmo” jako „słodkie”, miłe. Słowo *chrēstos* oznacza w odniesieniu do jarzma, że jest ono dobrze przymierzone, dopasowane do wołu. Używając tego obrazu, Jezus chce powiedzieć, że Jego wykładnia Prawa (jarzmo) jest doskonale dostosowana do możliwości i sił człowieka. Nie znaczy to, że jarzmo i ciężar Jezusa jest łatwy do dźwigania, ale ponieważ jest widziany jako naśladowanie osoby Jezusa, powoduje radość zbawienia (*anapausis*). „Brzemie, które złożono na nas z miłością i które dźwigamy z miłością, jest zawsze lekkie”⁵³.

Jezus prezentuje siebie samego w sposób specyficzny. Posiada On moc i objawienie, a równocześnie jest „cichy i pokornego serca”. Dlatego zwraca się ze swoim objawieniem do maluczkich (*nēpioi*, Mt 11,25). Wymóg pokory jest stawiany uczniom w Mt 5,5; 18,1-10; 19,13-15; 20,20-28; 23,8-12. Wśród tekstów Mateusza jedynie w Mt 11,28-30 następuje identyfikacja pokory Jezusa z pokorą uczniów. Wydaje się więc, że tekst ten jest bardzo ważny i reprezentatywny dla teologii Mateusza⁵⁴.

„Uczyć się” od Jezusa oznacza działać z Nim⁵⁵. Uczeń uobecnia w jakiś sposób Nauczyciela. Słowa „uczyć się ode mnie” ukazują Jezusa jako idealnego Nauczyciela, ale także jako Przedmiot nauki, ponieważ Jezus jest uosobioną Torą

52. Por. B. T. Viviano, *art. cyt.*, s. 653.

53. W. Barclay, *dz. cyt.*, s. 147n.

54. Por. S. H. Brooks, *Matthew's Community. The Evidence of his Special Sayings Material*, Sheffield 1987, s. 96.

55. „Exalted as Christ is through His relation to the Father, He is also related to us through His perfect humanity, and from His human life and character we can learn by imitation”; A. Plummer, *dz. cyt.*, s. 170.

(por. tekst Mt 18,20, w którym słowa: „Gdzie się dwóch albo trzech gromadzi w imię moje...”, identyfikują Jezusa z Torą i z Bożą obecnością)⁵⁶.

Termin *anapausis* użyty jest w pierwszej Ewangelii dwa razy (Mt 11,29; 12,43; por. Łk 11,24; Dz 4,8; 14,11), czasownik *anapaũ* - również dwukrotnie (11,28; 26,45). Tekst Mt 12,43 wspomina o duchu nieczystym, który szuka „odpocznienia”. W Mt 26,45 Jezus zwraca się do uczniów ze słowami: „Śpijcie i odpoczywajcie!”. Tak więc *anapausis/anapaũ* zawiera niekiedy sens zwykłego odpoczynku. Obok tego *anapausis/anapaũ* posiada sens teologicznie pogłębiony. W Ap 14,13 występuje idea odpoczynku eschatologicznego („Zaiste, mówi Duch, niech odpoczną od swoich trudów”). Zauważmy podobieństwo terminologiczne Ap 14,13 (*anapaẽsontai + kopoi*) i Mt 11,28 (*kopiõntes + anapaũ*). W Septuagincie słowo *anapausis* jest przekładem hebr. *szbt*, na oznaczenie odpoczynku Jahwe w siódmym dniu, po sześciu dniach stworzenia. Judaizm zna ideę nabycia „odpoczynku” poprzez wejście w mądrość Bożą.

Słowa *anapausis/anapaũ* nawiązują w Mt 11,28.29 do pogłębionego sensu będącego w użyciu w środowisku. Tematyka perykopy Mt 11,25-30, a mianowicie problematyka objawienia i relacji Jezusa do Ojca, nadaje tym terminom specyficzny odcień znaczeniowy. Termin „odpocznienie” streszcza dzieło zbawcze Jezusa i jest antycypacją „odpocznienia” wiecznego⁵⁷.

Istnieje też próba innego tłumaczenia sensu Mt 11,28-30, która kładzie nacisk na łączność perykopy Mt 11,25-30 z perykopą Mt 12, Inn, w której jest mowa o kontrowersji Jezusa z faryzeuszami, na tle koncepcji szabatu. S. Bacchiocchi⁵⁸ tłumaczy termin *anapausis* jako mesjański „odpoczynek”, nawiązujący do „odpoczynku” szabatowego. „Odpoczynek” (hebr. *szabat*, gr. *anapausis*) ofiarowany przez Jezusa jest jakością mesjańską, antycypowaną przez instytucję szabatu. Tekst Mateusza odzwierciedlać ma - wedle Bacchiocchi - sytuację kościoła mateuszowego, który po zerwaniu z synagogą obserwował jeszcze szabat, ale dzień szabatu posiadał dlań odmienny od ortodoksyjnych Żydów sens. Interpretację tę odrzucamy, gdyż przedkłada ona przesłanki wzięte z kontekstu perykopy nad dane zawarte w samej perykopie Mt 11,25-30.

4. Analiza pragmatyczna Mt 11,25-30

Celem analizy pragmatycznej jest odkrycie, jaki efekt zamierzał spowodować w czytelniku (słuchaczu) autor tekstu. Należy zatem określić sytuację, w jakiej tekst powstał (studium historyczno-socjologiczne), określić akty lingwistyczne

56. *Pirque Abot*, 3,2.6; 4,11; por. B. T. V i v i a n o, *art. cyt*, s. 653.662.

57. „Alle, denen das Leben unter dem Gesetz (Juden) und in der Gottesferne (Heiden) Unruhe und Unsicherheit bedeutet, werden in die Nachfolge Jesu gerufen und finden hier die wahre Ruhe, nicht als innere Unantastbarkeit und Ausgeglichenheit des Stoikers, sondern als Frieden, Zufriedenheit und Geborgenheit in Gott, dem in Jesus geoffenbarten Vater.”; R. H e n s e l, *art. anapausis*, w: *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, pr. zb. pod red. L. C o e n e n, E. B e y r e u t h e r, H. B i e t e n h a r d, Wuppertal 1986, t. II, s. 1050-1051.

58. *Art. cyt*, Szcz. s. 295-310.

użyte przez autora, a następnie zsyntetyzować orędzie tekstu w momencie powstania tekstu oraz orędzie aktualne dla nas dzisiaj⁵⁹.

I. Określenie sytuacji, w jakiej powstała wypowiedź zawarta w Mt 11,25-30 jest trudne. Niektórzy egzegeci umieszczają jej źródło historyczne po wyznaniu Piotra⁶⁰. Istnieje jednak problem pochodzenia (autentyczności) tekstu Mt 11,28-30. Brak tego tekstu u Łukasza można by zrozumieć jako pominięcie spowodowane żydowskim symbolizmem tekstu. Tekst mógł być niezrozumiały dla chrześcijańskich czytelników Ewangelii Łukasza, pochodzących z pogan i dlatego zostałby pominięty przez Łukasza. Istnieje jednak większe prawdopodobieństwo⁶¹, że tekst zawarty w Mt 11,28-30 jest Mateuszowym dodatkiem. Styl tych wierszy jest bowiem Mateuszowy⁶². Z drugiej strony występujące w tych wierszach *hapax legomenoi* świadczą o pochodzeniu tekstu z tradycji (chrześcijańskiej)⁶³.

S. B a c c h i o c c h i⁶⁴ uważa, że tekst Mt 11,28-30 jest zakorzeniony w sytuacji powstałej po wykluczeniu chrześcijan z synagogi (przekleństwo *birkat haminim*). Chrześcijanie Mateuszowi mieliby jeszcze przez jakiś czas świętować szabat, choć już bez udziału w nabożeństwach synagogałnych. Tematyka Mt 11,25-30 miałaby odpowiadać na pytania spowodowane tą sytuacją historyczną. Hipoteza S. B a c c h i o c c h i jest jednak praktycznie niemożliwa do zweryfikowania.

Odtworzenie procesu redakcyjnego tekstu bazować musi na przyjęciu pewnych założeń ogólniejszych i jest wynikiem wypracowania całościowej wizji historii wspólnoty Mateuszowej. Wiąże się więc z przyjęciem przesłanek trudnych niekiedy do zweryfikowania. Dlatego ważniejsze jest sięgnięcie do przesłanek istniejących w samym tekście.

II. Jaka jest charakterystyka osoby wypowiadającej tekst (Jezusa)? Kto jest adresatem tekstu? Relacja „mówca - adresaci” jest w Mt 11,25-30 bardzo charakterystyczna: Jezus prezentuje siebie samego jako „cichego i pokornego serca” (w. 29). Zwrot ten przywołuje trzecie błogosławieństwo z Mt 5,5. Jezus jest „cichy” w swej kondycji Sługi, pozbawionego sukcesu, odrzuconego przez ludzi. Jest „pokornego serca” w swym podporządkowaniu się woli Ojca. Jezus, i tylko On, jest równocześnie depozytariuszem objawienia. W Nim poznajemy Ojca (w. 27).

Tak scharakteryzowany Jezus zwraca się do „tłumu” (por. Mt 11,7). Jezus jednak zacieśnia grono adresatów tekstu poprzez wyraźne określenie tych, do których skierowane jest objawienie („maluczy”, a nie „mądrzy i uczeni”) i których zaprasza do przyjęcia objawienia („wszyscy utrudzeni i obciążeni”). Tylko tak ściśle określone audytorium jest w stanie znaleźć wspólną nić „komunikacji” z Jezusem, jest w stanie zrozumieć Jego posłanie i odpowiedzieć na nie. Właśnie ludzie „cisi”, „ubodzy” mogą przyłączyć się do Jego szkoły, ponieważ Cierpiący Sługa stał się solidarny z nimi. Jezus stanął u boku „ubogich”, aby im dać poznać

59. Por. W. E g g e r, *dz. cyt.*, s. 140-154.

60. Por. A. P o p p i, *dz. cyt.*, s. 76.

61. Por. B. T. V i v i a n o, *art. cyt.*, s. 653.

62. Mateusz upodobał sobie użycie *deute*, *manthanō*. Por. S. H. B r o o k s, *dz. cyt.*, s. 95-97.

63. Oto zestaw *hapax legomenoi* pierwszej Ewangelii, występujących w Mt 11,28-30: *kopiaō*, *fortidzō*, *dzugon*, *tapeinos*, *chr̄stos*, *elafros*.

64. *Art. cyt.*, s. 295-300.

miłość Ojca i wpisać w ich serca prawo Boże. Istnienie właśnie takiego zamysłu Boga i objawienie tego zamysłu przez Jezusa staje się motywem modlitewnego dziękczynienia ze strony Jezusa (Łk podkreśli radość Jezusa)⁶⁵.

III. Jakich aktów lingwistycznych Jezus używa? Jaki efekt chce wywołać w słuchaczach?

W tekście występują następujące akty językowe: dziękczynienie (25), przeciwstawienie (25), opis, objawienie (25.27), zaproszenie (28.29). W wierszach 28-30 tekst posiada charakter bezpośrednio angażujący czytelników, dzięki użyciu imperatywów.

Tekst chce skłonić odbiorców do współuczestnictwa w następujących aktach:

a) Modlitewne, dziękczynienie wobec Boga za zaofiarowanie zbawienia „maluczkim” (w. 25-26);

b) Przyłgnięcie do Jezusa, który to efekt ma wywołać seria imperatywów (w. 28-30) i informacja o tym, że Jezus jest jedynym objawicielem woli Ojca (w. 27d);

c) Wyczulenie na specyficzne rysy ucznia Jezusa (efekt ten ma wywołać charakterystyka uczniów: w. 25.28).

IV. Tekst Mt 11,25-30 odpowiadał na konkretne pytania istniejące we wspólnocie Mateuszowej i był ponadto próbą samookreślenia się tej wspólnoty (zwłaszcza w części będącej *Sondergut* pierwszej Ewangelii, tzn. w Mt 11,28-30)⁶⁶. Jakie przesłanie przekazuje tekst ówczesnym słuchaczom? Zasadnicze orędzie tekstu ująć można w następujących punktach:

1. Wiersze 25-26 określają źródło objawienia. Tekst ma formę dziękczynienia za plan Boży polegający na udzieleniu objawienia „maluczkim”. Skierowanie objawienia właśnie do „maluczkich”, a nie do „mądrych i uczonych” nie jest przypadkiem, bo ma źródło w planie samego Boga. Tekst odpowiada na sytuację doświadczaną przez członków wspólnoty Mateuszowej. Szczególnie istotny musiał być dla nich problem relacji objawienia, którego depozytariuszami się stali, do nauki prezentowanej przez autorytety judaizmu. Dlaczego „mądrzy i uczeni” nie przyjęli objawienia? Zadecydował brak wyczucia planu Bożego („upodobania Bożego”), skoncentrowanego w Jezusie.

2. Wiersz 27 określa treść objawienia. Jest nią intymna, jedyna w swoim rodzaju relacja łącząca Jezusa-Syna i Ojca. Poznanie tej rzeczywistości jest udziałem ludzi wybranych przez Jezusa. Dzięki jedności z Ojcem Jezus jest więc przedmiotem i równocześnie przekazicielem objawienia. Akcent chrystocentryczny stanowi istotny element wiary wspólnoty Mateuszowej. Sformułowanie zawarte w Mt 11,27 można uznać za najbardziej wysublimowane teologicznie sformułowanie wśród wszystkich tekstów synoptycznych.

3. Wiersze 28-30 są zaproszeniem do przyjęcia objawienia. Tekst ustala specyficzną relację łączącą Jezusa z uczniami. Jezus jest scharakteryzowany jako Sługa cichy i pokorny. Określenie to nabiera szczególnej wagi w kontekście tematu odrzucenia Jezusa przez autorytety judaizmu i przez lud (w świetle ww. 25-26 jest to element zamierzonej strategii Boga). Jezus ustala nowy krąg wybranych,

65. Por. A. P o p p i, *dz. cyt.*, s. 76-77.

66. Zob. S. H. B r o o k s, *dz. cyt.*, s. 94-97.

swoistą „arystokrację w wierze”. Są nimi ludzie „utrudzeni i obciążeni” poszukiwaniem prawdy, tzn. ludzie uginający się pod ciężarem Prawa. Od momentu, w którym Jezus stał się solidarny z „ubogimi” (por. Mt 5), właśnie ludzie „utrudzeni i obciążeni”, a nie znawcy Prawa są w stanie rozpoznać w Jezusie nauczyciela. Charakterystyczny jest wydźwięk żydowski tekstu Mt 11,28-30. Tekst staje się zrozumiały dla czytelników obeznanych z metaforą żydowską i odpowiada na pytania czytelników chrześcijańskich pochodzących z Żydów.

V. Jakie przesłanie tekstu wydaje się być szczególnie aktualne dla nas dzisiaj?

Tekst jest niezwykle ważnym sprecyzowaniem istotnych elementów chrześcijaństwa. Jest to szczególnie ważne w dobie poszukiwania przez Kościół swej tożsamości w zmieniającym się świecie:

1. Źródło objawienia:

Jak wynika z Mt 11,25-26, sam Bóg objawia prawdę, komu chce. Wynika z tego, że sukces apostolski nie zależy tylko od czysto ludzkich wysiłków. Nie przyjęcie prawdy Ewangelii przez człowieka jest tajemnicą, znaną Bogu. Dotyczy to także odrzucenia Jezusa przez autorytety żydowskie. Jest to trwający po dziś dzień dramat, który nie powinien powodować naszej wrogości wobec Żydów, ale ma pobudzić do pokornej refleksji nad nieodgadnionymi planami Boga. Obietnica Boża dana Abrahamowi (por. Rdz 12,1-3) pozostaje nieodwołalna.

Sukces apostolski nie zależy też od rozmachu stosowanych środków ewangelizacyjnych. Stosowanie środków „ubogich” najpełniej wyraża moc Ewangelii. Assekuranckie budowanie bogatych struktur niekoniecznie służy autentycznemu wzrostowi Kościoła.

2. Treść objawienia:

Depozyt wiary Kościoła nie pokrywa się z jakąkolwiek ludzką mądrością, a niezrozumienie wiary ze strony „mądrych i uczonych” tego świata jest wpisane w plany Boże.

Centralnym elementem depozytu wiary Kościoła jest prawda chrystologiczna o Jezusie Chrystusie, który zna i objawia Ojca. Z głoszenia tej prawdy Kościół nie może zrezygnować w imię jakichkolwiek racji (nie jest więc rozwiązaniem problemu dialogu między religiami jakaś forma synkretyzmu religijnego). Kościół staje się znakiem dla świata tylko dzięki wierności Jezusowi.

3. Zaproszeni do przyjęcia objawienia:

Kościół stanowi społeczność połączoną specyficznymi więzami. Zawsze żywe jest niebezpieczeństwo niezdrowego elitaryzmu, opartego na kryteriach ludzkiej mądrości i wynikające z niego niebezpieczeństwo tryumfalizmu w Kościele. Jezus każe nam dzisiaj widzieć Kościół jako społeczność uczniów charakteryzujących się „ubóstwem duchowym”. Kościół nie utożsamia się z „mądrymi i uczonymi” wedle kryteriów świata, ale jest po stronie „małuczkich”, którzy stanowią swoisty margines tego świata. Tekst Mateusza przestrzega przed próbami budowania Kościoła na kryteriach elitaryzmu opartego na zdolnościach intelektualnych czy duchowych człowieka. Kryterium przynależności do Kościoła stanowi otwarcie się na wolę Bożą, zrealizowaną w Jezusie. Odkrywanie Jezusa oznacza zaś odkrywanie pokornego Sługi, we wszystkim poddanego woli Ojca i odrzuconego przez świat.

Zakończenie

Analiza tekstu Mt 11,25-30 dokonana w niniejszym artykule miała na celu zebranie orędzia tekstu. Podjęliśmy trzy etapy badania tekstu. Po ustaleniu brzmienia tekstu oryginalnego oraz przekładu, zajęliśmy się zagadnieniami literackimi, następnie analizą semantyczną i pragmatyczną tekstu. Tekst zapisany w Ewangelii Mateusza określa prawdy stanowiące fundament chrześcijaństwa. Dlatego powinien być przedmiotem stałej refleksji tych, którzy pragną mienić się uczniami Chrystusa. Motywem przewodnim perykopy Mt 11,25-30 jest objawienie. Tekst Mt 11,25-26 określa, że źródłem objawienia „maluczkim” intymnej relacji łączącej Ojca i Syna-Jezusa Chrystusa jest suwerenna wola Boga. Podobnie - zakrycie tej prawdy o życiu Bożym przed „mądrymi i uczonymi”. Jezus uwielbia Boga za ten fakt, który burzy porządek czysto ludzkich oczekiwań. Jak wynika z Mt 11,27, jądrem orędzia chrześcijańskiego jest prawda o wzajemnym poznaniu Ojca i Syna, która określa rzeczywistość najgłębszego związku Ojca i Syna. Prawda o najgłębszej tajemnicy życia Bożego jest dostępna w Jezusie. Tekst Mt 11,28-30 precyzuje, jakie „kwalifikacje” mają adresaci objawienia. Są to ci, którzy zdecydowali się przyjąć „jarzmo” nauki Jezusa, co jest możliwe jeśli naśladową Jezusa cichego i pokornego. Nie decydują więc kryteria ludzkiej mądrości, ale otwarcie na wolę Bożą zrealizowaną przez Boga w Jezusie. Te trzy prawdy: o źródle, treści i adresatach objawienia, są „dobrą nowiną”, która ma pokrzepić nas, przenoszących spuściznę Kościoła w następne pokolenia.